

Ympäristöministeriö
lausuntopalvelu.fi

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle luonnonsuojelulain muuttamisesta

Viite: VN/1247/2024

1. Aluksi

Luonnonsuojelulain uudistuksella on tarkoitus panna täytäntöön uusiutuvan energian RED III -direktiivistä johtuvat muutokset. Jatkossa uusiutuvan energian tuottamiseen liittyvän hankkeen ympäristövaikutusten arviointi ja Natura-arviointi olisi aina suoritettava yhdessä. Jos uusiutuvan energian hankkeessa toteutettaisiin tarvittavia lieventäviä toimenpiteitä, EU:n luonto- ja lintudirektiivien eräiden säännösten tarkoittamien suojeltujen lajien mahdollista tappamista tai häiritsemistä ei pidettäisi tahallisenä. Lisäksi EU:n luonto- ja lintudirektiivien eräisiin säännöksiin kytkeytyvää erittäin tärkeän yleisen edun käsitettä tarkennettaisiin niin, että uusiutuvan energian hanke kuuluisi aina sen piiriin.

2. Saamelaiskäräjien näkemykset hallituksen esityksestä

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan uusiutuvan energian tuottamisen kehittämistä ei tule tehdä hinnalla millä hyvänsä, eikä mille alueille tahansa. Nyt käsillä olevan hallituksen esityksen tavoitteena on käytännössä nopeuttaa ja helpottaa uusiutuvan energian hankkeiden toteuttamista alueille, joissa luontoa ja biodiversiteettiä on nimenomaisesti haluttu suojella. Energiakriisin ratkaisemisen tai ilmastonmuutoksen hidastamisen toimia ei tule Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan tehdä lyhytnäköisesti ja hätiköiden heikentämällä luonnon monimuotoisuutta ja arvokkaita luontoalueita entisestään, vaan tarkasti harkiten, millaisille alueille hankkeita voidaan toteuttaa.

Hallituksen esityksessä ehdotettu määritelmä uusiutuvan energian hankkeiden erittäin tärkeästä yleisen edun mukaisesta luonteesta mahdollistaa uusiutuvan energian tuotantolaitosten ja niihin liittyvän infrastruktuurin rakentamisen lähes rajoitteita. Saamelaisten kotiseutualueella alueet, joissa teollista maankäyttöä on rajoitettu esimerkiksi luonnonsuojelulain nojalla, ovat mittaamattoman arvokkaita niin luonnon monimuotoisuuden kuin saamelaisten kulttuurinkin näkökulmasta. Uusien teollisten maankäyttömuotojen pääsyn helpottaminen ja nopeuttaminen näille alueille ei ole Suomen tulevaisuuden turvaamista, eikä kansanterveyden vaalimista, vaan päinvastoin. Hallituksen esitys heikentää Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan luonnonsuojelualuiden, kuten Natura 2000-verkoston suojeluastetta.

Saamelaisille on Suomen perustuslain 17.3 §:ssä turvattu alkuperäiskansana oikeus oman kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Perustuslain 17.3 § koskee saamelaisten kulttuuria

kokonaisuudessaan, sisältäen muun muassa saamelaisten perinteisen kalastuksen myös sen nykyaikaisissa harjoittamismuodoissa.¹ KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan saamelaisilta ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. KP-sopimusta valvovan ihmisoikeuskomitean mukaan toimenpiteet, jotka aiheuttavat huomattavaa haittaa alkuperäiskansojen kulttuurille ja perinteisten elinkeinojen elinvoimaisena säilymiselle, loukkaavat artiklan 27 mukaista kulttuurin suoja.² Saamelaisten perusoikeus ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan pitää sisällään saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon. Se ei tarkoita ainoastaan kieltä pidättäytyä huomattavan haitan tuottamisesta, vaan sekä KP-sopimus että perustuslain 17.3 § edellyttävät viranomaisilta aktiivisia toimia turvata ja edistää saamelaisten perinteisten elinkeinojen ylläpitämistä ja kehittämistä, niin että ne säilyvät elinvoimaisina myös tulevaisuudessa.³

Saamelaisten kotiseutualue kuuluu poronhoitolain 2.2 §:n mukaiseen erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen, jolla olevaa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Saamelaiskäräjät painottaa, että saamelaisten kotiseutualueella teolliselta maankäytöltä rauhoitetut alueet ovat saamelaisen poronhoidon kannalta korvaamattoman tärkeitä, sillä ne käytännössä mahdollistavat saamelaisen poronhoidon harjoittamisen edellytykset turvaten häiriövapaita alueita. Käsillä olevalla hallituksen esityksellä mahdollistettaisiin uusiutuvan energian hankkeiden toteuttaminen tarvittavine infroineen alueille, joissa ei aiemmin ole teollista maankäyttöä ollut. Tämä pirstoisi entisestään poronhoidolle välttämättömiä yhtenäisiä rauhallisia laidunalueita, ja aiheuttaisi siten huomattavaa lisähaittaa saamelaiselle poronhoidolle. Erittäin tärkeän yleisen edun määritelmän laajentaminen uusiutuvan energian hankkeisiin tarkoittaisi käytännössä sitä, että sen nojalla pystyttäisiin rajoittamaan saamelaista poronhoitoa.

Perustuslain 20 §:n mukaan vastuu luonnosta, sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon (PL 20.2 §). Käsillä olevalla hallituksen esityksellä on vaikutuksia perustuslain 20 §:ään, koska sillä kavennetaan jokaiselle kuuluvaa oikeutta terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuutta vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Hallituksen esityksellä on niin ikään vaikutuksia perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan sen lisätessä todennäköisesti omaisuuden pakkolunastuksia.

Saamelaiskäräjät kiinnittää lopuksi huomiota siihen, että hallituksen esityksen vaikutustenarviointi on puutteellinen. Pääasiallisissa vaikutuksissa todetaan ainoastaan, että lain muutos sujuvoittaisi uusiutuvan energian hankkeiden vaikutustenarviointia, ja että ehdotetuilla muutoksilla ei arvioida olevan merkittäviä taloduellisia vaikutuksia. Vaikutuksia mihinkään muihin seikkoihin, kuten esimerkiksi saamelaisten oikeuksiin, ei ole hallituksen esityksessä arvioitu. Saamelaiskäräjien

¹ Ks. esim. HE 309/1993 vp, s. 65.

² Ks. esim. CCPR/C/124/D/2668/2015 ja CCPR/C/124/D/2950/2017.

³ Heinämäki, Leena: Saamelaiskulttuurin heikentämiskiello ja viranomaisten aktiivinen velvoite turvata perinteisten elinkeinojen harjoittamisen ja kehittämisen edellytykset. Lakimies 1/2022 s. 21.

näkemyksen mukaan vaikutustenarviointia tulisi täydentää muun muassa arvioimalla esityksen vaikutuksia perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin.

Merk.

Leo Aikio
I varapuheenjohtaja

Sarita Kämäräinen
elinkeino- ja ympäristölakimiessihteeri

Lausunnosta päätti I varapuheenjohtaja 22.3.2024.